

Nyere litteratur av interesse for språkrøktsarbeidet

PUBLIKASJONER FRA SPRÅKNEMNDENE

Dansk Sprognævn: Årsberetning 1980 med 35 sider spørsmål og svar. Gyldendal, København 1981. 48 s.

I denne årsberetning er Dansk Sprognævns svar til Det centrale Uddannelsesråd (CUR) optrykt.

Kielikello, Finska språkbyråns informationsskrift, har som tidligere utgivits med två nummer. I båda numren behandlas olika ord och uttryck i finskan; nr 1/1981 innehåller därtill en uppsats om avstavning och nr 2/1981 en artikel om språket i byråkratin.

Nordisk språksekretariats rapporter 1: Internordiske ordbøker. Rapporten inneholder de forberedte innleggene fra en konferanse i Göteborg 14.–15. oktober 1980: *Göran Karlsson*: Ordförrådet och fraseologin i Stora svensk-finska ordboken, *Anne Duekilde*: Ordförrådet i internordiske ordbøger, *Sture Allén*: Utnyttjandet av modern datateknik, *Bo Svensén*: Redigerings-tekniska synpunkter på framtida internordiska ordböcker. *Bertil Molde*: "Samnordiska" ordböcker, *Lars Brink*: Normproblemer, *Tor Guttu*: Eksisterende og planlagte internordiske ordbøker.

Nordisk språksekretariats rapporter 2: Nordisk språkplanlegging. Rapporten inneholder de forberedte innleggene fra en konferanse på Sundvollen Hotell (Norge) 25.–27. mars 1981, bl.a. *Bengt Loman*: Idéer och motiveringar i nordisk språkplanering under de senaste hundra åren (trykt også i dette skriftet s. 45 ff), *Henning Spang-Hanssen*: Styret leksikalsk utvikling med særligt henblik på nordisk sprogforståelse, *Bertil Molde*: Spontan lexikalisk utveckling, *Allan Karker*: Nordisk ortografi, *Hanne Ruus*: Kon-

trastiv dansk-norsk-svensk morfologi. Rapporten inneholder også en rekke forslag til forskningsoppgaver.

Nordisk språksekretariats rapporter 3: Språkdok 1981. Rapporten er et resultat av en rundspørring blant nordiske språkforskere og inneholder en oversikt over igangværende forskning om språkene i Norden innenfor fagområdene allmenn språkvitenskap, finsk-ugriske språk, fonetikk, grønlandsk, nordiske språk og språkvitenskapelig databehandling.

Norsk språkråd: Nyord i norsk 1945–1975. Redaktør: Vigleik Leira. Universitetsforlaget 1982. 453 s. Ordboka inneholder et utvalg på nærmere 8000 av de ordene som er kommet til i norsk etter den andre verdenskrigen. Ordartiklene er bygd opp med oppslagsord, tidfesting (antatt), betydningsforklaring og i de fleste tilfellene ett eller to eksempler på bruken av ordet. Til sist kommer opplysninger om opphavsspråk og eventuelle tilsvarende ord i dansk og svensk. I tillegg til den alfabetiske delen kommer en baklengsliste der oppslagsordene er oppført i omvendt alfabetisk rekkefølge. Boka er ledd i et nordisk samarbeid (jf. s. 93).

Norsk språkråd: Oljeordliste. Universitetsforlaget 1982. 63 s. Ordlista gir forslag til norske avløserord for noen av de vanligste fremmedordene innenfor oljevirkosomheten, samtidig som ordene blir forklart på en enkel måte. Bak i boka er det en engelsk-norsk ordliste. Ordlista blir sendt gratis til massemedier, skoler, forlag og til andre interesserte.

Norsk språkråd: Trenger du råd om norsk språk? Informasjonsbrosjyre som henvender seg til ansatte i offentlig og privat virksomhet, og nevner områder der Norsk språkråd kan gi hjelp.

Norsk språkråd: Årsmelding 1981. Årsmeldingen gir en oversikt over Norsk språkråds virksomhet i 1981 og inneholder lov og vedtekter for Norsk språkråd.

Nyt fra Sprognævnet. Nr. 21. 1981. 8 s.

Nummeret indeholder et udvalg af svar som Dansk Sprognævn har givet. På grund af nævnets økonomiske situation er det uvist hvornår det næste nummer kan udsendes.

Serien *Skrifter utgivna av Svenska språknämnden*:

Nr 69 *Språk i Norden 1981*. Årsskrift för de nordiska språknämnderna och Nordiska språksekretariatet. 1981.

Nr 70 *Tankar om språket*. Språkvårdsstudier redigerade av Bertil Molde. 1982.

Språkbruk är namnet på den finlandssvenska språkvårdens nya informationsblad, som alltså ges ut av Svenska språkbyrån i Finland. *Språkbruk* kom ut med ett nummer 1981. Ur innehållet kan nämnas artiklar om den finlandssvenska språkvårdens organisation, uppgifter och principer av Helena Solstrand och Mikael Reuter, en redogörelse för Nordiska språkspørsmål av Ståle Løland och en uppsats om finlandssvenska fackspråksproblem av Christer Laurén. Slutligen återges även den svenska sammanfattningen av den statliga utredningen *Språket och ämbetsmaskineriet*.

Språknytt, meldingsblad for Norsk språkråd, kom i 1981 som vanlig med fire nummer. Sidetallet er utvidet, slik at bladet i 1981 har vært på enten 24 eller 20 sider. Opplaget er økt til 21 000 eksemplarer (fra 19 000). Bladet inneholder informasjon om arbeidet i Norsk språkråd, artikler om språkspørsmål, omtale av norske og nordiske språkmøter og bokomtaler. Dessuten har bladet en spørrespalte og en spalte med nyord. *Språknytt* sendes gratis til alle skoler, universitetene, offentlige biblioteker, aviser, journalister, kommune-, fylkes- og statskontorer og til andre interesserte. Av artiklene i 1981 kan vi nevne: nr 2: *Kjell Venås*: "Nynorsk ordfang", *Einar Lundeby*: "Hvis? Hvems? Hvem sin?", nr. 4: *Eyvind Fjeld Halvorsen*: "Språkplanlegging og normaltalemål". Nummer 3 inneholder en fyldig oversikt over endringene i bokmålsrettskrivningen som Stortinget vedtok i 1981.

Språkvård, Svenska språknämndens tidskrift, har som tidigare utgivits med fyra nummer. Ur innehållet kan nämnas följande artiklar. Nr 1: Reklamspråk – en konferens. Föredrag av *Göran Hägg*, *Gustaf-Adolf Mannberg*, *Malin Holmquist*, *Hans Karlgren*. Nr 2: *Bengt Sigurd*, Språk och konflikt; *Sture Allén*, Tjugohundratalet och några andra tidsord; *Bertil Molde*, Grus i maskineriet – om slang, vardagsspråk och idiomatiska uttryck; Ordet ”sovjetare”. Nr 3: *Bengt Sigurd*, Varför ett hus kan brinna både upp och ned; *Ulla Clausén*, Fråga språknämnden; *Thorsten Andersson*, Släktnamn och släktnamnsvård i Sverige; Finskt myndighetsspråk. Nr 4: *Karl Vennberg*, Nya Testamentet i nytt språkskick; Författningsspråket – en konferens. Föredrag av *Erik Holmberg*, *Per Lundahl*, *Margareta Westman*, *Ingvar Nordin*, *Claes-Göran Kjellander*.

Haarala, Risto: Sanastotyön opas (Handbok för terminologiarbete). Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 16. Helsinki 1981. 62 s.

Handboken är utgiven av Forskningscentralen för de inhemska språken i dess finska publikationsserie, och presenterar de centrala principerna för termarbete på ett koncentrerat och överskådligt sätt med många klagörande exempel. Författaren arbetar på Finska språkbyrån.

Suomen kielen etymologinen sanakirja VII. Sanahakemisto. (Ordregister till den finska etymologiska ordboken). Sammanställt av Satu Tanner och Marita Cronstedt. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 13. Suomalais-ugrilainen Seura, Helsinki 1981. 386 s.

Registret har liksom den egentliga ordboken getts ut av Forskningscentralen för de inhemska språken i dess finska publikationsserie. Det omfattar de ord i andra språk än finska som nämns i den etymologiska ordbokens ordartiklar. Orden i registret är grupperade språkvis och språken (totalt inemot 150 olika) är grupperade enligt språkfamilj.

DANMARK

Af *Else Bojsen (EB)* og *Henrik Galberg Jacobsen (HGJ)*

Almene Sproglige Begreber. Anglica et Americana 9. København 1980. Distr.: Engelsk Institut, Københavns Universitet, Njalsgade 84–96, DK-2300 København S. 312 s.

Bogen er skrevet til begynderundervisningen i lingvistik under faget engelsk på Københavns Universitet af en række af fagets lærere: *Bent Conrad, Dorrit Einersen, Claus Færch, Inge Kabell, Hanne Lauridsen, Ellen Qvistgaard, Torben Thrane* og *Henning Ørum*. På en forbilledlig pædagogisk måde præsenteres den strukturelle lingvistik grundlæggende terminologi, tankegang, problemstillinger og arbejdsområder. I en generel introduktion gennemgås begreberne sprogsystem og sprogbrug med udgangspunkt i talehandlinger, sprogbrugsregler og -varianter. Dernæst indeholder bogen et afsnit om almen fonetik og synkrone og diakrone afsnit om fonologi, morfologi, syntaks og semantik. De almene begreber er illustreret med eksempler hovedsagelig fra det engelske sprog, men forfatterne tager i fremstillingen hensyn til at lærebogen specielt henvender sig til danske engelskstuderende. Efter hvert hovedafsnit er der en kommenteret liste over den vigtigste litteratur om emnet, og i et par tillæg gives der en kort sproghistorisk oversigt og en samling tekstprøver. Endelig er bogen forsynet med et register over de sprogvidenskabelige ”tekniske betegnelser” der defineres i bogen. Ud over at tjene sit formål som lærebog for engelskstuderende må denne bog være en nyttig ajourført oversigt for mange der arbejder med sprog, også uden for engelskfaget. *EB*

Danske Studier 1981. Akademisk Forlag, København [1981]. 160 s.

Bindet indeholder bl.a. to afhandlinger om tosprogethed, *Bent Søndergaard*: Tosprogethed med diglossi – højtysk, rigsdansk, sønderjysk i Nordslesvig, og *Knud Sørensen*: Fra *Seven Gothic Tales* til *Syv fantastiske Fortællinger*. Knud Sørensen undersøger sproget i de nævnte bøger af Karen Blixen og påviser såvel danismer i de engelsksprogede udgaver som anglicismer i den danske version. *HGJ*

Grundvidenskaben i dag. Pjeceserie fra Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Udgivet af Folkeuniversitet i København 1977–81.

Pjecerne bygger på offentlige, almentforståelige foredrag som Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab afholdt 1977–79 under fællestitlen *Grundvidenskaben i dag*. Af særlig interesse i nordisk sprogvidenskabelig sammenhæng er følgende to hæfter:

Eli Fischer-Jørgensen: Fonetik – studiet af sproglyde. (Pjece nr. 27, 1981, 31 s.).

Erik Hansen: Dansk sprog. (Pjece nr. 29, 1981, 31 s.). HGI

Hansen, Erik: Skrift, stavning og retstavning. Hans Reitzel, København 1981. 134 s.

Bogen henvender sig såvel til en sproginteresseret almenhed som til danskstuderende på seminarier, lærerhøjskole og universiteter. De fire af dens fem kapitler handler om moderne dansk retskrivning, og de tre sidste kapitler ("Den danske ortografis særlige vanskeligheder", "Retskrivningsordbogen", "Norm og reform") er af særlig interesse for sprognævnenes arbejde.

Forfatteren betragter sin bog som en art stor leksikonartikel der prøver at belyse sit emne så alsidigt som muligt, og som "kan gøre diskussionen om retskrivningsspørgsmål mere saglig – og dermed mere besværlig". At bogen er tænkt som en art leksikonartikel betyder dog ikke at forfatteren tilbageholder sine egne vurderinger, heldigvis. Man kan fx sammenligne den nærmest irritable opregning af svaghederne i Claus Wesths artikel "Har vi de stavfejl vi fortjener?" med den sympatiske gennemgang af Aage Hansens bog "Om moderne dansk retskrivning". Og holdningen er også tydelig nok i afsnittet "Reform?", der er bogens slutafsnit: Ganske vist indledes afsnittet med ordene "Vi kommer ikke uden om en retskrivningsreform engang", men derefter stilles der en række ubehagelige spørgsmål som skal besvares før en eventuel reform, og som dårligt kan læses som andet end argumenter imod at ændre retskrivningen foreløbig.

Tolkningen af bogens lydskrevne former volder undertiden vanskeligheder for både den fonetisk skolede læser og den uskolede. Lydskriften er erklæret grov og enkel, og det betyder at det kan være svært at rubricere mistænkelige former som direkte

forkerte. For den læge læser er det nok i særlig grad forvirrende at lydskriften i bogens eksempler kun delvis svarer til lydskriften i bogens lydskrifttavle; det er først og fremmest a-lydene og å-lydene det er galt med.

Efter hvert kapitel er der en kommenteret litteraturliste som læsevejledning "for dem der vil vide mere og andet". HGJ

Humaniora 4, 1978-80. Beretning fra Statens Humanistiske Forskningsråd 1978-80. Forskningssekretariatet, København 1981. 240 s.

Ligesom de tidligere bind indeholder *Humaniora 4* redegørelser i populær form fra forskere som har fået støtte til deres projekter fra Statens Humanistiske Forskningsråd. Af rapporterne er der især grund til at nævne følgende:

Else Bojsen: På jævnt dansk i 1700-tallets København. (Om sproget i nogle "maskinmesteroptegnelser" fra Det Kongelige Teater 1782-1785).

Pia Riber Petersen: Nye ord i dansk 1955-75.

Hans Basbøll: Til lingvistmøde med Chomsky i Pisa.

Bent Jørgensen: Stednavne og administrationshistorie.

Sv. Eegholm-Pedersen: Om Holbergordbogen.

Herudover er der grund til nævne indledningsartiklen af Forskningsrådets formand:

Henning Spang-Hanssen: Hvem skriver forskerne for?

Humaniora 4 indeholder desuden et emneregister til *Humaniora 1-4*. HGJ

Hvor går dansk hen? Syv synspunkter på modersmål og danskundervisning. Udgivet af Modersmål-Selskabet. Sk-Forlag, Randrup 1981. 60 s.

Hæftet er et debatoplæg beregnet for "alle, der på den ene eller anden måde har interesse for det danske sprog". Der er artikler af *Jens Sigsgaard, Grethe Rostbøll, Arne Hermann, Karl Hårbøl, Mogens Jansen, Gerda Thastum Leffers, Karl Otto Meyer*. De fleste af indlæggene beskæftiger sig med mindre og større børns sproglige udvikling. Foruden de syv artikler indeholder hæftet Modersmål-Selskabets henvendelse "om modersmålets situation og fremtidige vilkår" til Det Centrale Uddannelsesråd.

HGJ

Jensen, Henning V. og Togeby, Ole: Brug sproget! Om skriftlig fremstilling. Teori – Analyser – Praksis. Hans Reitzel, København 1981. 222 s.

Bogen er skrevet af en gymnasielærer (Henning V. Jensen) og en universitetslærer (Ole Togeby), og er først og fremmest beregnet til brug i gymnasiet og på hf. Forfatterne er begge dansk-lærere, men betoner at det ikke er en lærebog i skriftlig dansk de har skrevet, men en lærebog i skriftlig fremstilling, og at den også skal kunne bruges i forbindelse med fag som fx biologi og historie.

De fem hovedkapitler i bogen har overskrifterne "Samfundet", "Institutionen", "Teksten", "Afsnittet" og "Sætningen". Det mest omfattende kapitel er det midterste, "Teksten". Det fylder henvend halvdelen af bogen og handler om tekstarter, argumentation og komposition. Rækkefølgen af de fem kapitler er med forfatterne egne ord "ideologisk begrundet". Men kapitlerne kan udmærket læses uafhængigt af hinanden, og forfatterne gør også opmærksom på at det pædagogisk set nok vil være mest hensigtsmæssigt at begynde med at læse kapitlet om "Sætningen". Også læsere med interesse for mere traditionelle skriftlige normspørgsmål vil nok foretrække at læse bogen bagfra. Emner som læsbarhed og popularisering er behandlet i næstsidste kapitel, og i sidste kapitel gives der kortfattede og kontante vejledninger mht. sproglig korrekthed (sætningsbygning, fraseologi, stavning, kommatering) ligesom det bl.a. diskuteres hvilke fejl der har hvilke konsekvenser i hvilke situationer.

Bagest i bogen er der en kommenteret liste over litteratur til de enkelte kapitler. *HGJ*

Kursiv. Meddelelser fra Dansk lærerforeningen. 19. årgang, hæfte 2. Dansk lærerforeningen, Skov, Varde 1981. 96 s.

I dette nummer af Dansk lærerforeningens meddelelsespublikation, som fra 1981-årgangen har skiftet navn, er der bl.a. en række artikler om nabosprogsundervisningens rolle på de forskellige niveauer i det danske uddannelsessystem: *Inger Madsen*: Norsk og svensk? Nej, det nåede jeg ikke (om situationen i folkeskolen). *Anders Bollerup*: Nabosprogene i gymnasiet. *Henrik Hagemann*: "Svensk, det er det med de to prikker, ikk'?"

(om situationen i seminarieuddannelsen). *Jørn Lund: Nabo-sprogsundervisningen på de højere læreanstalter.*

Artiklerne er en art statusrapporter og lægger op til en debat om nabosprogenes fremtidige placering, ikke blot inden for danskfaget, men også inden for andre fag i skolen. *EB*

Levinsen, Lis og Uhrskov, Eva: Ind og ud af sproget. En bog om sproglig fremstilling. Gjellerup, København 1981. 86 s.

Bogen er beregnet til brug i gymnasiet og hf, især inden for faget dansk. Hovedsigtet med bogen er at "bevidstgøre brugerne om sprogets funktion i konkrete sammenhænge, sådan som man har brug for det, når man læser og producerer tekster, rapporter, stile, analyser af andre tekster, fiktion o.s.v.". Bogen er lagt an som en "praktisk hjælpebog"; der er talrige opgaver og desuden praktiske råd til den skrivende om formuleringsarbejdet og tilrettelæggelsen af det. *EB*

Munck Nordentoft, Annelise: Nordiske nabosprog. Dansk-norsk-svensk sproglære for lærerstuderende. Gyldendal, København 1981. 129 s.

Bogen beskriver de tre sprog (for norsks vedkommende både bokmål og nynorsk) under ét, idet forfatteren ønsker at fremhæve lighederne mellem sprogene. Skriftbillede, ordforråd, syntaks, ordklasser og udtale er opstillet i sammenlignende oversigter. Lighederne illustreres med danske, norske og svenske citater, mens forskellene belyses i kommentarer og med eksempler. Fremstillingen af de enkelte emner inden for de nævnte områder efterfølges af opgaver, hvortil tekstmaterialet dog udelukkende er norsk og svensk. Bag i bogen er der en litteraturliste.

Med en sådan opbygning tjener denne sproglære et dobbeltformål. Dels meddeler og indøver den viden om nabosprogene, dels kan den benyttes til repetition af allerede indhøstet viden om dansk grammatik. *EB*

Mål & Mæle. 8. årgang, nr. 1-2. Redigeret af Erik Hansen og Ole Togeby. Arena, Viborg 1981.

Bladet indeholder fortsat en fast sprogbrevkasse, "Sprogligheder". Årgangen indeholder i øvrigt bl.a. artikler om slang, kom-

matering og hyppige danske ord (nr. 1) og om småbørnssprog og ordet faktisk (nr. 2). *EB*

– og uden omsvøb tak! Eller: Hvordan man ved hjælp af lidt sund fornuft kan forbedre sine sprogvaner, når man skriver til sine medborgere. Udarbejdet af Bent Møller, Statens Informationstjeneste, i samarbejde med Erik Hansen, Dansk Sprognævn. Udgivet af Statens Informationstjeneste. København 1981. 24 s.

Siden 1969 har offentlig ansatte der ønskede at skrive forståeligt til deres medborgere, kunnet støtte sig til Justitsministeriets vejledning om sproget i love og andre retsfor skrifter (vejl. nr. 224 af 15.10.1969). For mange af dem vil den nye vejledning fra Statens Informationstjeneste være en tiltrængt afløser.

Emnerne i de to vejledninger er i hovedsagen de samme, men måden de behandles på er forskellig. Hvor Justitsministeriets vejledning er ret sværtlæst og ikke synderlig pædagogisk, er Informationstjenestens vejledning letlæst og pædagogisk udformet. Hertil kommer at den nye vejledning er betydelig mindre koncentreret end den gamle, om end dens omfang stadig er beskedent sammenlignet med tilsvarende svenske og norske vejledninger. (*Att skriva bättre offentlig svenska*, se Sprog i Norden 1978, s. 109, og *Norsk i embets medfør* og *På godt norsk*, se Sprog i Norden 1978, s. 84, og 1981, s. 108).

Informationstjenestens vejledning er velgørende ufanatisk. Ikke alene gør den udtrykkelig opmærksom på at ord som fx *feedback* og *subsidiært* ikke er farlige bare fordi de er fremmedord, men den formaster sig også til at udtale at de ellers så skånselsløst forfulgte verbalsubstantiver "har deres berettigelse i visse sammenhænge".

Fremstillingen i Informationstjenestens vejledning holder sig stort set fri af sprogbrug der kan frygtes at virke frastødende på embedsmænd der, selv om de er velvilligt indstillede mht. populariseringer, dog viger tilbage for udtryksmåder der kan opfattes som poppede. – og uden omsvøb tak! er som helhed en indbydende tryksag, (typo)grafisk konsekvent og rigelig varieret uden brug af opkvikkende tegninger. *HGJ*

ROLIG-papir. Nr. 19–26. Roskilde Universitetscenter, Lingvistgruppen. 1980–81. Distr.: ROLIG, Roskilde Universitetscenter, Postbox 260, DK-4000 Roskilde.

I den fortsatte serie af arbejdsrapporter skrevet af medlemmer af ROLIG, lingvistgruppen ved Roskilde Universitetscenter, (jfr. *Sprog i Norden* 1980, s. 143) er der grund til at nævne følgende numre:

Ulf Telemann: Talet och skriften. Nr. 23, marts 1981. 54 A4-s.

Karen Risager og Ulf Telemann (udg.): Kønsspecifik sprogbrug – hvad er det? Nr. 26, oktober 1981. 150 A4-s. – Indeholder bl.a.: *Hanne Arnborg Andersen*: Kvinders sprog: kvindesprog. *Mogens Theodorsen*: Indfaldsvinkler til kønssproglig analyse. *Ole Togeby*: Mig skal sådan en som hende ikke prøve på at afbr/. *EB*

SAML. Skrifter om Anvendt og Matematisk Lingvistik. Nr. 8. Redigeret af Bente Mægaard og Henning Spang-Hanssen. Udgivet af Københavns Universitets Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik. København 1981. 193 A4-s. Distr.: SAML, Institut for Anvendt og Matematisk Lingvistik, Njalsgade 96, DK-2300 København S.

Størsteparten af dette bind er af betydelig interesse for sprog-nævnernes arbejde:

Henning Spang-Hanssen: SAML og andre initialord (27 s.) er en grundig gennemgang af den stærkt produktive orddannelses-type initialordene, bl.a. med henblik på initialordenes afgrænsning over for egentlige forkortelser, deres funktion, struktur, udtale, syntaks og bøjning.

Jan Katlev skriver i *Mangt om Meget* (19 s.) udførligt om de mere end 20 udtaler af ordet *meget* han har registreret i Moderne Københavnsk Rigmål (Advanced Standard Copenhagen), og diskuterer hvilke(n) af formerne der skal lægges til grund ved en praktisk sproglig normering.

Frans Gregersen: Hvorfor skriver vi *nd* og *ld*? Et bidrag til skriftens socialhistorie i Danmark (66 s.). Ved en indgående undersøgelse af især sekundærlitteraturen om emnet sandsynliggøres det at den traditionelle lydhistoriske forklaring af de danske *nd*- og *ld*-skrivemåder som betegnelser for oprindelig palatalise-

ring (Vilhelm Thomsen, 1893) ikke er tilstrækkelig.

Pia Riber Petersen: Ordbøger og edb. Rapport fra en workshop om ordbøger og edb (13 s.). Foruden en oversigt over indlæg på workshoppen, der blev holdt i Pisa i maj 1981, indeholder rapporten en redegørelse for brugen af edb-teknik i forfatterens eget projekt, Nye ord i dansk 1955–75. *HGJ*

Spang-Thomsen, Børge: Fonetik på Tværs. Herlev Statsskole 1981. Distr.: Herlev Statsskole, Højsletten 39, DK-2730 Herlev.

Fonetik på Tværs er 2. del af *Grammatik på Tværs* (omtalt i Sprog i Norden 1979, s. 101–102) og består af to kassettebånd med tilhørende båndmanuskript samt et hæfte med ledsagemateriale (79 s.). *EB*

Sprogvidenskabens discipliner. Redigeret af Erik Hansen og Ole Tøgeby. Berlingske Forlag, København 1980. 175 s.

Bogen indeholder 12 artikler som har stået i tidsskriftet Mål & Måle 1976–1980. Hver artikel behandler en sprogvidenskabelig disciplin (fonetik, grammatik, sproghistorie, tekstlingvistik, pragmatik mv.). De enkelte artikler er skrevet af forskere, fortrinsvis fra Københavns Universitet, som arbejder inden for de pågældende sprogvidenskabelige områder.

Bag i bogen er der en litteraturliste ordnet efter de enkelte discipliner. *HGJ*

Teleman, Ulf: Ret og rimeligt. Om skolens og samfundets sprognormer. Hans Reitzel, København 1981. 155 s.

Ulf Telemans bog Språkrätt (omtalt i Sprog i Norden 1980, s. 174–175) foreligger hermed oversat til dansk af Kirsten Rask. *EB*

FINLAND

Av Mikael Reuter (MR) och Helena Solstrand (HS)

Allardt, Erik och Starck, Christian: Språkgränser och samhällsstruktur. Finlandssvenskarna i ett jämförande perspektiv. AWE/Gebbers, Lund 1981. 307 s.

Forskningsgruppen för komparativ sociologi i Helsingfors, under ledning av professor Erik Allardt, har tidigare gett ut ett antal publikationer på engelska om etniska minoriteter i allmänhet och finlandssvenskarna i synnerhet. Nu föreligger alltså ett både omfattande och informativt verk om dessa frågor även på svenska.

Boken är en både vederhäftig och intressant beskrivning av finlandssvenskarna och den språkliga situationen i Finland, sedda ur ett internationellt jämförande perspektiv. Den inleds med en första del som behandlar etniska minoriteters bestånd och föränderlighet med särskild tonvikt på språkliga minoriteter i Europa. Bl.a. kapitlet om etniska minoriteter i Norden bör vara av stort intresse för en nordisk publik.

Bokens huvuddel bär rubriken Finlandssvenskarna: en minoritet både i centrum och periferin. Den svenska befolkningen i Finland beskrivs här ur historisk, geografisk, samhällelig och kulturell synvinkel, med utgångspunkt i de två historiska huvudgrupperna av finlandssvenskar: allmogen i periferin som har utgjort det absoluta flertalet samt städernas ståndspersoner och borgare som har varit färre till antalet men historiskt sett har haft ett betydande inflytande. Samtidigt behandlas tvåspråkigheten i Finland som social företeelse, och författarna betonar bl.a. behovet av service på modersmålet även för dem som är praktiskt taget tvåspråkiga.

Den sista delen i boken handlar om Helsingforsvenskarna – en öppen men språkligt medveten minoritet. Avsnittet innehåller bl.a. detaljerade analyser av de båda officiella språkens funktion i Helsingfors, som nästan fram till sekelskiftet var en huvudsakligen svenskspråkig stad men i dag har en svensk befolkning på mindre än 10 procent. MR

De finlandssvenska dialekterna i forskning och funktion, utg. av Bengt Loman. Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut nr 64. Åbo 1981, 160 s.

Den 10–11 november 1979 anordnades ett symposium i Åbo med de finlandssvenska dialekterna som tema. En del av föredragen har nu i något omarbetad version getts ut i bokform.

Forskningsaspekten behandlas av Helena Solstrand i en bibliografisk förteckning över dialektologisk litteratur om de finlandssvenska dialekterna, av Carl-Eric Thors i En översikt över den finlandssvenska dialektforskningen under etthundra år, av Peter Slotte, som redogör för arbetet på *Ordbok över Finlands svenska folkmål*, av Gunilla Harling-Kranck i De finlandssvenska dialekternas regionala indelning – förslag till gränsdragning och av Nils Storå i Kulturgränser och kulturområden i Svenskfinland. Slutligen redogör Carl-Eric Thors för Finska påverkningar på de finlandssvenska folkmålen.

Bokens senare del diskuterar dialektens olika funktioner i dagens samhälle. Bengt Loman och Anita Schybergson behandlar dialekt och skola, Ralf Långbacka dialekt och teater och Erik Andersson dikt och dialekt. I ett högst intressant bidrag, Läsning på dialektens grund, redogör Bengt Loman, Katarina Rönnbacka och Staffan Rönnbacka för de svårigheter dialekttalande barn har vid mötet med skolspråket-högspråket. Författarna skisserar upp en modell till en alternativ läsebok som skulle beakta de dialekttalande barnens svårigheter vid läs- och skrivträningen.
HS

Folkmålsstudier 27. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi, utg. genom Erik Andersson och Bengt Loman. Åbo 1981, 104 s.

Folkmålsstudier för 1981 innehåller fem artiklar, av vilka tre hänför sig till finländsk dialektologi: Kristina Nikula fortsätter sin kartläggning av Närpesmålets semantik i uppsatsen Lexikografen och den strukturella semantiken, Beteckningar för is i Närpes-dialekten. Huvudredaktören för den finlandssvenska dialektordboken Peter Slotte behandlar den första kända uppteckningen av ett svenskt sockenmål i Finland, Henrik Gabriel Porthans Kronobysamling från c. 1750. Bengt Loman och Chris-

tina Neuman-Ojala behandlar verbböjningen i Munsala-målet i synkroniskt perspektiv.

Sinikka Niemi bidrar med den fonetiska studien Sverigesvenskan, finlandssvenskan och finskan som kvantitets- och kvalitetspråk.

För svensk språkvård har dock Carl Ivar Ståhles artikel om äldre svenska i Stockholm och finländsk svenska säkerligen det största intresset. Ståhle visar på talrika paralleller mellan ordförord i äldre stockholmska och finlandssvenska. Tydligt är att de två varieteterna ännu in på 1800-talets senare del har haft en hel del gemensamma ord och former som stockholmskan sedan har släppt i sin anpassning till riksspråket. – Större delen av det exemplifierade materialet hör förvisso även till det språkstoff som aktivt fördömdes av finlandssvensk språkvård under äldre tid. *HS*

Kinnari, Marianne – Laurén, Christer: Kontrastiv interpunktion I. Vaasan korkeakoulun julkaisuja, Tutkimuksia No 81. Vaasa 1981, 36 s.

Christer Laurén och Marianne Kinnari vid Vasa högskola presenterar i rapporten en liten undersökning som de utfört kring kommateringen i svenska och finska. Med utgångspunkt i existerande kommateringsregler i finska, svenska och danska ställer författarna upp hypotesen att kommaterering framför relativ bisats är viktigare i finskan än i svenskan. Man kunde alltså förutsätta att det vore mera ändamålsenligt att kommaterna mycket i finskan, eftersom den finska ordföljden är rätt så fri och gränserna mellan olika satser inte är så klara som i svenskan.

Antagandet testades med ett rätt begränsat antal försökspersoner (12 svenska, 26 finska) med läshastigheten som kriterium för kommateringsändamålsenlighet. Hypotesen verifierades inte. Kommaterering framför relativ bisats tycks ha en funktion i svenskan eftersom den ökade läshastigheten. Försöksresultaten får författarna att fundera över hur ändamålsenlig rådande praxis med tydlighetskommatering, inte grammatikalisk kommaterering, egentligen är i svenskan. *HS*

Nordiska språk- och informationscentret, seminarierapporter.

Nordiska språk- och informationscentret i Helsingfors inledde sin verksamhet sommaren 1980. Till centrets verksamhetsformer hör att ordna seminarier och konferenser kring nordiska språkfrågor, med tonvikt på grannspråksundervisningen. Föredrag, debattinlägg och annat konferensmaterial publiceras i centrets rapportserie i stencilerad form.

Nr 1: Svenska som främmande språk i Finland och Sverige. 118 s. Rapporten innehåller material från en svensk-finländsk konferens med samma namn på Hanaholmens kulturcentrum den 25 – 27 februari 1981.

Nr 2: Det nordiska inslaget i läromedel i skandinaviska språk som modersmål och som främmande språk. Rapport från ett seminarium på Hanaholmen 8 – 10.6.1981. 114 s. Rapporten innehåller bl.a. rikligt med tips om grannspråksundervisning och kommenterade förteckningar över användbar litteratur.

Nr 4: Nordisk språkförståelse – utvärdering och framtidsplanering. 168 s. Konferensen med samma namn hölls på Södertälje konferenscenter den 11 – 13 november 1981. Medarrangörer var Föreningarna Nordens förbund och Nordiska språksekretariatet, och syftet var främst att diskutera erfarenheterna av det nordiska språkåret 1980 – 1981. Ur innehållet kan nämnas Bengt Loman: Språk och identitet, Sven Fosseng: Grannespråk i skolens undervisning, Allan Karker: Hvad kan der gøres for at nærme de nordiske sprog til hinanden? samt Inge Bø: Faktorer i nabo-språksförståelsen – og skolens rolle i denne sammenhengen. Rapporterna kan beställas från Nordiska språk- och informationscentret, Hagnäsgatan 2, SF-00530 Helsingfors 53, Finland.
MR

NORGE

Av *Arnold Dalen (AD)*, *Jan Terje Faarlund (JTF)*, *Jan Ragnar Hagland (JRH)*, *Alfred Jakobsen (AJ)*, *Ståle Løland (SL)*, *Per Egil Mjaavatn (PEM)*, og *Jarle Rønhovd (JR)*

Almenningen, Olaf (red.): Målpolitiske artiklar 1905–1920. Noregs Boklag. Oslo 1981. 195 s.

I innleiinga til denne samlinga grunngir utgjevaren utvalet av artiklar med å visa til at dei 15 første åra etter unionsoppløysinga også var dei største framgangsåra for norsk målreising. Han har vilja "kasta lys over dei problema og stridssakene målfolk hadde å hanskast med i desse hendingsrike åra". Difor er truleg også tidsrommet 1905–1920 teke med i tittelen, jamvel om utvalet i røynda dekkjer dei første 15 åra av organisasjonen *Noregs Mållags* historie, dvs. 1906–1921. Den første artikkelen i utvalet er såleis Marius Hægstad's hovudinnlegg på skipingsmøtet i 1906, der kravet om skriftleg prøve i landsmålet til studenteksamen vart reist og gjort til mållagets krav. I tillegg til dei reint målpolitiske artiklane er det teke med to meir pedagogiske/språklege utgreiingar om mormålsopplæring på dialekt. Desse utgreiingane er frå 1904 og 1908 og gjeld bae austlandsmål. Nokon direkte samanheng med resten av utvalet har ikkje desse to, men utgjevaren har vilja ha dei med ettersom spørsmålet om slik opplæring "er i vinden nett no". Dei 13 målpolitiske artiklane tek elles opp emne som har å gjera med lovspråk, skolelovgeving, spørsmål om oppretting av landsgymnas og fornorsking av stadnamn o.a. – alt viktige politiske spørsmål som òg hadde ei språkpolitisk side.
JRH

Bleken, Brynjulf: Språkrådet og riksmålet. Dreyer, Oslo 1981. 76 s.

Boka er eit innlegg i debatten om normeringa av bokmålet, med hovudvekt på den nyleg gjennomførte liberaliseringa. Bleken konstaterer at mange former innafor den private riksmålsnorma framleis er utestengde frå offisielt bokmål, og konkluderer med at "det ikke kan være tilrådelig å gå til en rettskrivningsreform på grunnlag av Språkrådsforslaget" (s. 74). Dermed avvi-

ser han ikkje berre Trygve Bulls "pakkeløysing" i samband med den siste debatten om bokmålsnorma, men meiner også at leiinga i Riksmålsforbundet og Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur har vist seg for ettergjevande overfor det han kallar "annen fase av den norske sprogplanleggings tilnæringspolitikk" (s. 57). Denne "annen fase" er fasa der det blir skapt det Bleken meiner er eit kunstig og inkonsekvant kompromiss mellom det opphavlege bokmålet og riksmålet, på same måten som den fyrste fasa gjekk ut på å skapa eit slikt kompromiss mellom nynorsk og riksmål, nemleg bokmålet. *JTF*

Broch, Ingvild og Jahr, Ernst Håkon: Russenorsk. Et pidginspråk i Norge. Tromsø-studier i språkvitenskap III. Novus Forlag 1981. 164 s.

Russenorsk er namnet på det handelsspråket som blei brukt i Nord-Noreg av nordmenn (bumenn, samar og kvenar) og russarar fram til om lag 1917 i den såkalla pomorhandelen, der russiske fiskekjøparar bytte til seg fisk, og norske fiskarar varer som mjøl, gryn, never, hamp, trelast.

I boka *Russenorsk. Et pidginspråk i Norge* tar forfattarane opp fleire forhold som skil russenorsk ut frå andre kjende pidginspråk, m.a. den lange levetida dette språket hadde utan å bli kreolisert, og den nokså eineståande mangelen på sosialt skilje mellom brukarane av russenorsk og derfor også mellom dei to grunnspråka russenorsk er bygd på, og drøftar desse forholda innanfor ein interessant språksosiologisk samanheng. I tillegg blir språkstrukturen i russenorsk analysert: særdrag i fonologi, morfologi, syntaks og vokabular blir gjennomgått, og utviklinga av dette særspråket og opphavet til det blir diskutert. Boka inneheld også alle til nå kjende russenorske tekstar saman med ei fullstendig ordliste. *JR*

Faarlund, Jan Terje: Norsk syntaks i funksjonelt perspektiv.

Universitetsforlaget Oslo-Bergen Tromsø 1980. 143 s.

Funksjonell syntaks er eit emne som har fått ny aktualitet i dei siste ti-femten åra. Som lingvistisk disiplin er den ikkje ny: røtene går i alle fall tilbake til Prag-lingvistane sist på 20-talet.

Felles for formell syntaks og funksjonell syntaks er det at set-

ninga blir rekna som grunneininga i analysen. Men medan formell syntaks er opptatt av å avdekke dei syntaktiske strukturar som ligg til grunn for setningar, og dei reglar som kan omdanne setningar til andre setningar med same tyding, går funksjonell syntaks eit steg vidare og studerer også dei reglar som styrer valet mellom ulike setningsvariantar med same tyding. Dette fører til at emneinnhaldet i studiar om funksjonell syntaks blir noko annleis enn det vi er vande med frå "tradisjonell" TG. I professor Faarlunds avhandling er det følgjande tre hovuddelar: *syntaktisk del*, *pragmatisk del* og *rytmisk del*.

I den syntaktiske delen drøftar forfattaren dei formasjonsreglane som avgjer kva djupstrukturar som er moglege. Desse reglane genererer ein syntaktisk struktur der alle ledda i setninga er ordna hierarkisk og lineært, og dessutan spesifisert med omsyn til syntaktisk kategori. I avhandlinga er det gjort bruk av 14 formasjonsreglar. Når forfattaren kan greie seg med så få reglar, heng det for ein del saman med at dei syntaktiske ledda er omdefinerte og slått saman i tre hovudkategoriar: *predikat*, *termar* og *tilleggsledd*. Omdefineringa er motivert ut frå både syntaktiske og semantiske forhold. Predikatet er det sentrale leddet, og saman med eventuelle termar utgjer det kjernen i setningsstrukturen. Tradisjonelle setningsledd, som t.d. subjekt og objekt, blir i tråd med m.a. generativ kasusgrammatikk oppfatta som uvedkommande for djupstrukturen.

Den pragmatiske delen tar opp forhold som knyter seg til setning – kommunikasjonssituasjon. Samanheng og situasjon stiller visse krav til rekkjefølgja av ledda i setninga, slik at dei ledda som utgjer *tema* eller kjend informasjon, gjerne kjem så langt fram som mogleg. Forfattaren tar opp ulike måtar tema kan markerast på: leksikalisk, prosodisk, morfologisk, lineært, og drøftar prinsipp for val av tema i norske setningar.

Den rytmiske delen viser korleis visse syntaktiske transformasjonar er rytmisk betinga. Forfattaren dreg her linjer til andre forskarar som har vore opptatt av tilsvarande fenomen, t.d. Langacker, og viser at i norsk er det ikkje primært "tyngda" av ledda som er avgjerande, men den syntaktiske/morfologiske kategorien ledda høyrer til. Derved lar det seg gjere å setje opp *vekthierarki* for t.d. nominale ledd i norsk, og dette hierarkiet er

med og avgjer kor langt framme/bak i setninga vi ventar å finne dei nominale ledda.

Norsk syntaks i funksjonelt perspektiv er først og fremst meint for vidarekomne studentar ved universitet og høgskolar som arbeider med språklege emne. Avhandlinga føreset noko kjennskap til moderne lingvistisk teori, særlig TG, sjølv om framstillinga er halden i eit enkelt og klart språk. Innanfor nordisk språkvitskap må arbeidet karakteriserast som eit nybrottsarbeid. Avhandlinga blir ikkje mindre interessant ut frå det faktum at eksempelmaterialet i hovudsak er genuint talemål, m.a. frå TAUS-prosjektet. JR

Heggelund, Kjell Tørres: Setningsadverbial i norsk. Tromsø-studier i språkvitenskap. Novus forlag 1981. 249 s.

Adverbialsyntaks og særleg adverbialsemantikk er område som er lite systematisk undersøkt i Noreg. Rett nok kan vi finne opplysningar om adverbial i større grammatikkar, men helst som spreidde merknader. I dei siste par åra er det publisert nokre einskilde studiar og hovudfagsoppgåver om adverbial, men siktemåla her har i hovudsak vore praktisk-stilistisk.

Heggelunds avhandling representerer eit verdifullt tilskott til faglitteraturen på dette feltet. Avhandlinga er ei teoretisk drøfting av setningsadverbial i norsk ut frå formelle, semantiske og pragmatiske innfallsvinklar. Drøftinga byggjer i hovudsak på tradisjonell strukturalistisk teori, men fører også inn nyare synsmåtar – frå generativ språketeori, frå talehandlingsteori, frå kommunikasjonsanalyse og frå tekstlingvistisk teori. Dermed lukkast forfattaren i å avdekke fleire sider ved setningsadverbiala i norsk enn han elles ville ha greidd.

Materialet for analysen byggjer dels på skrivne kjelder (aviser, ordbøker o.l.), dels på sjølv laga døme. Sjølve analysen kviler først og fremst på forfattarens eiga språkkjensle. For å sikre meir allmenngyldige slutningar har forfattaren testa delar av materialet på ei gruppe informantar og fått deira reaksjonar på flg. forhold: akseptabilitet, synonymitet, possibilitet og emosjonalitet.

Avhandlinga er ei omarbeidd hovudfagsoppgåve, og den har

interesse først og fremst for språkforskarar og vidarekomne studantar. *JR*

Helleland, Botolv og Papazian, Eric: Norsk talemål. NRK – Skoleradioen Oslo 1981. 99 s.

Første del av denne boka er ei nytgåve med mindre endringar av *Oss sei oss, oss* frå 1973. Andre delen, "Sosiale variantar av norsk talemål (sosiolektar)" er nytt. Forfattarane tar her for seg språk og identitet, språk og sosial bakgrunn, dialekt og normal-mål og holdningar til talemål. Dei har dessutan tatt med prøver av sosialt eller generasjonsbetinga variantar av talemål frå åtte stader i landet. *AD*

Børre Johnsen, Egil: Det store bondefangeriet. En bok om norskfaget i skolen. Cappelen. Oslo 1981. 285 s.

Boka behandler norskundervisningen på alle skoletrinn og drøfter faget på bredt grunnlag. Den inneholder en beskrivelse av skolehverdag, lærerholdninger og undervisningspraksis, og gir en analyse og vurdering av samspillet mellom de krefter som former faget, f.eks. samfunnsforhold, politikk, skolestruktur, lærerutdannelse, læreplaner og eksamen. Boka har også et omfattende kilde- og noteapparat som plasserer norskfaget i en historisk og nordisk sammenheng. I Norge har boka vakt atskillig oppsikt og ført til en livlig debatt også utenfor morsmåslærernes rekke. *SL*

Kleiva, Turid og Røyset, Bodil (red.): Paa børnenes eget talemaal. Dialekt i barnehage og skule. Det Norske Samlaget, 1981, 189 s.

Boka er ei samling artikler om emnet dialekt i barnehage og skole. Vygotsky har ikke fått den plassen han fortjener i den fattige norske litteraturen om barnespråk. Reithaug og Vislie trekker i den første artikkelen i denne boka viktig lærdom av denne russiske språkpsykologen. De viser i sin artikkel om språklig kommunikasjon mellom voksne og barn hvilken betydning språket har for framveksten av et barns personlighet. Det er viktig å trekke barnehagene inn i språkdebatten slik det her blir gjort. Barnehagen må være en del av lokalmiljøet slik skolen

også skal være det. Det andre hovedkapitlet i boka har samlet artikler omkring den første lese- og skriveopplæringa i skolen. Forfatterne viser både fordeler og ulemper ved å legge denne opplæringa nær opp til elevenes eget talemål. Bjørkum og Bull imøtegår bl.a. i sine artikler argumentasjonen omkring manglende samsvar mellom dialektenes lydssystem og ortografiske symbol. Forfatterne viser at problemene lar seg løse.

Både Bjørkum, Jahr og Fosse er i sine artikler i boka opptatt av i hvilken grad skolen respekterer elevenes dialekt. Norge blir fra utlandet ofte sett på som et ideal-land i så måte – ikke minst fordi skolelovgivning og skriftnormal liberalt verner om de lokale særdrag i elevens talemål. Forfatterne viser at avstanden er skremmende stor mellom liv og lære.

Barnas holdninger er et produkt av deres miljø. Barnehage og skole er en viktig del av dette miljøet. Talemålet er en djuptgripende del av ens personlighet. Det er samtidig en verdifull del av vår kulturarv. Dialektkunnskap bør derfor få en viktig plass i skolen. Dette gjelder både i arbeidet med lese- og skriveopplæring og i en videre sammenheng. Flere av artiklene i 3. del av boka gir eksempler på undervisningsopplegg i ulike skoleslag. Bull og Pedersen retter i denne sammenhengen søkelyset mot et vanskelig punkt: Det nytter lite å arbeide for utvida dialektopplæring i skolen så lenge lærerne sjøl har manglende kunnskaper og/eller fantasifulle fordommer om emnet. *PEM*

Lorentsen, Geir, Christiansen, Torkel, Johansson, Kristin, Leland, Einar, Lundquist, Ansgard, Sogge, Ingebjørg: Frå dialekt til nynorsk. Lærarmetodikk i nynorsk som sidemål. Det Norske Samlaget, 1981, 135 s.

Mange norsklærere klarer ikke å motivere elevene til å arbeide med nynorsk som sidemål. De mangler argumenter til å kunne møte skurer av klager som rettes mot "grautnisse-fjøsmalet". Enkelte har vært inne på at en kanskje burde starte arbeidet med nynorsk ut fra elevenes eget talemål. Mange lærere har erfart at dette fører til positiv interesse fra elevene. Det har likevel ofte ikke ført fram fordi læreren verken har hatt tid eller kunnskaper nok til systematisk og målretta å kunne føre elevenes talemål over i nynorsk skriftmål. *Frå dialekt til nynorsk* viser helt konkret

hvordan en kan gå via elevenes eget talemål og egenproduserte tekster til en nynorsk som ligger innafor mulighetene i skriftnormalen. Forfatterne understreker valgfriheten i skriftnormalen. De legger vekt på at ordlista er ei tilbudsliste – ikke ei forbudsliste.

Boka gir en systematisk gjennomgang av norsk morfologi. Forfatterne parallellfører eksempeltekster på 4 ulike dialekter og viser hvor kort vegen ofte er til nynorsk normalmål. Boka gir mange forslag til elevoppgaver og tallrike eksempler for læreren. Syntaksdelen er noe mer overfladisk enn morfologidelen. Forfatterne har her muligens hatt noe større problem med å finne relevante arbeidsmetoder. Grunntanken er likevel den samme: Fra dialekttekster skal en over i normal nynorsk språkføring. Også her er det gode eksempler og elevoppgaver. *PEM*

Lundeby, Einar: Syntagmetypen "yngste sønnen", "svarte natta". Maal og Minne 1981, s. 61–71.

Eksemplene "yngste sønnen", "svarte natta" hører formelt til samme type syntagmer, men fra semantisk synspunkt har vi å gjøre med to typer (av forfatteren kalt A og B). Lundeby gjør greie for den semantiske forskjellen mellom dem og diskuterer deres historiske opphav.

Det synes som om type A har eksistert i norsk språk så langt vi kan følge det bakover, mens derimot type B sannsynligvis må være oppstått relativt seint. Forfatteren gir gode grunner for at type B kan være utviklet av en konstruksjon med sterkt bøydd adjektiv i apposisjonell funksjon. Til slutt undersøker han den geografiske utbreiinga av de to typene på nordisk målområde. Foruten i norsk er de i bruk både i svensk, islandsk og færøysk, mens de ikke fins i moderne dansk. *AJ*

Madssen, Kjell-Arild (red.): Norsk-didaktikk. Nokre aktuelle problemstillinger i morsmålsundervisninga. Cappelen. Oslo 1981. 254 s.

I artikkelsamlingen Norsk-didaktikk ser en rekke norsklærere med kritiske øyne på morsmålsundervisningen og de læreplanene som styrer den. Forfatterne drøfter grunnleggende problemer i faget norsk og viser hvilke spørsmål en må stille for å kunne

vurdere hvilken rolle faget bør ha i skolen. Av særlig interesse for språkfolk er artiklene "Språkkriktighet og verdisyn" (Fosseth), "Grammatikk – norskens problembarn" (Hertzberg) og "Språksyn og norskundervisning" (Mehlum). Boka vender seg til studenter ved høyskoler og universiteter, norsklærere på alle trinn i skoleverket og til andre som er opptatt av norskundervisningen. *SL*

Moslet, Inge (red.): Norskundervisninga og mønsterplanen. Cap-pelen. Oslo 1981. 215 s.

Boka inneholder en samling kritiske artikler om norskfaget i grunnskolen. Av særlig interesse for språkfolk er artiklene "Friskrivning og rettskrivning i mønsterplanen for norsk" (Wiggen), "Mønsterplanen, skolen og dialektane" (Bull og Pedersen), "Sidemålsundervisning i ungdomsskolen" (Øygarden), "Skolegrammatikken – en umulig omvei" (Mehlum) og "Morsmål og grammatikk" (Faarlund). *SL*

Målreising i 75 år. Noregs Mållag 1906–1981. Fonna Forlag Oslo 1981. 556 s.

Dette jubileumsskriftet, som vart gitt ut i samband med at Noregs Mållag i 1981 fylte 75 år, er eit viktig dokument for alle som vil forstå den norske språkstriden og dei kulturelle, politiske og sosiale krefter som ligg bak.

Den første delen av boka er eit kronologisk oversyn over lagsoga, skrivi av fleire forfattarar. Noregs Mållag vart skipa først i 1906 – 7 år etter Riksmålsforbundet, men målrørsla har røter tilbake til 1860-åra. Kjell Hauglands artikkel om "Dei eldste målorganisasjonane" (fram til 1906) legg særlig vekt på den filosofiske og sosiale bakgrunnen for målrørsla i den første tida. Den må sjåast i samanheng med den allmenn-europeiske kulturjournalismen som såg på språket som viktigaste kjennemerket på ein nasjon for di det er ein refleks av "folkeånd". Samtidig var målreisinga ei side av forsvaret for bondesamfunnet mot sentralisering og andre verknader av pengehushaldet. Eit sosialt opprør mot overklassekultur er også ei side av målrørsla frå første stund. Den klassen som var berar av bokspråket, såg ned på bondens

språk, det folkelege talemålet, og arbeidet for landsmålet vart dermed også ein reaksjon mot elitesyn og elitekultur.

I den andre delen av boka, "Nynorsken i samfunnet", har Kjell Venås ein artikkel der han under tittelen "Frå folkemål til skriftmål" skriv om dei første tre tiåra i landsmålshistoria. Han kjem der bl.a. inn på eit stridsemne som har følgd målrørsla frå starten av, nemleg motsetnaden mellom dei som ville ha ei fast og einskapleg språknorm, og dei som ville at det skulle vera rom for regional variasjon i det nye språket. Aasen såg ei fast norm som vilkår for at landsmålet kunne hevde seg ved sida av det danske skriftspråket. Hans syn vann fram og vart offisiell line for målarbeidet, men det var fleire som kravde meir fridom og lausare norm, bl.a. Olaus Fjørtoft som i 1870-åra skreiv sine engasjerte innlegg i språkstriden på heimemålet sitt, sunnmørsdialekten, og Olav J. Høyem som nytta eit sterkt trønderfarga mål i ei katekismeutgåve og i "Den helige saga og kjærkjesaga".

Talemålsnorma har også vori eit omstridd emne i målrørsla. Her har striden stått mellom dei som ønskjer ei samlande norm og dei som vil ha meir eller mindre fri bruk av dialekt i alle samanhengar. Dette blir bl.a. tatt opp i Jan Ragnar Haglands artikkel "Om talemålet som eige stridsemne i målreisingsarbeidet".

Åsmund Lien tar for seg "Nynorsken i skuleverket". Kampen for å få landsmålet i første omgang godkjent som opplæringsmål i skolen og seinare å få flest mogleg skolekretsar til å velja landsmål/nynorsk som opplæringsmål har heile tida stått som ei av dei viktigaste sakene for målrørsla. Grunnlaget for likestillinga vart lagt i og med vedtaket i Stortinget i 1885 om at landsmålet skulle sidestilla med "det almindelige Bogsprog", og landsmålet kunne takast i bruk som opplæringsmål etter lova om folkeskolen frå 1892.

Fleire skolekretsar tok landsmålet i bruk før 1900, og denne utviklinga heldt fram i vårt hundreår. Framgangen var særleg stor etter 1938-rettskrivinga, og i 1944 hadde 34,1% av elevane i folkeskolen nynorsk som opplæringsmål. Etter krigen tok det til å gå andre vegen, og sterkast tilbakegang hadde nynorsken i 1950-åra. I dei seinare åra har tilbakegangen stansa opp, og i visse delar av landet har det vori ein viss framgang for nynors-

ken. Åsmund Lien har gitt eit fyldig oversyn over denne utviklinga og har drøfta årsakene til både framgangen og tilbakegangen.

Målreising i 75 år inneheld elles artiklar om nynorsken i offentlig målbruk (Kåre Lilleholt), i kringkastinga (Ottar Natvik og Ola Normann Nedreliid), i pressa (Per Håland) og i nyare litteratur (Sverre Tusvik). Det kan vera grunn til spesielt å framheve Hålands artikkel om nynorsk presse og nynorsken i pressa, som fortel mykje om dei vanskane som nynorsken har hatt for å trengje gjennom i samfunnet. AD

Nynorsken i 80-åra. 27 meningsytringar. Redigert av Olav Hr. Rue. Det Norske Samlaget, Oslo 1981. 155 s.

I denne boka har Det Norske Samlaget samlet svarene på følgende spørsmål til 26 kjente nynorskfolk (pluss en riksmålsmann): Hva bør gjøres med nynorsken nå? Hvordan bør det nynorske skriftspråket være (rettskrivning og ordvalg), og hva for språkpolitiske tiltak bør settes i verk?

Med så mange svar var det ikke annet å vente enn at mange ulike, ja til dels motstridende, synspunkter måtte komme fram. Sammenlagt gir de et nyansert bilde av hvordan nynorsktilhengere tenker seg framtida for nynorsken.

Sentralt står spørsmålet om tilhøvet til ordvalget. Mange særlig av de yngre brukerne vil åpne for det meste av ordmassen i dialektene. Kurt Reinhardt sier det slik (s. 101): "Heller enn å skilje mellom fine og stygge ord i dialekten til einskilde, lyt ein arbeide for at nynorsken virkeleg blir ein dialekt nær reiskap både når det gjeld ordval og setningsbygnad." Men det fins også dem som vil innta en mer restriktiv holdning: "Om ordvalet i nynorsk vart sleppt fri, ville fridomen øydeleggje kjensla for det særmerkte ved dette skriftmålet. Tradisjonen frå bokmålet ville snart leggje seg som ei tvangstrøye om nynorsken med." (Kjell Venås, s. 28.)

Det er stort sett enighet om at en ikke bør endre mye på rettskrivning og formverk i nynorsken med det første; den trenger stabilitet. Men enkelte vil ha bort de innflokke reglene for samsvarsbøyning av perfektum partisipp; systemet fins tross alt bare i noen få dialekter.

Den økende interessen for dialektene som vi har opplevd i 70-åra, blir naturligvis hilst velkommen. Parolen er jo blitt: Tal dialekt, skriv nynorsk! Men noen finner at det også er negative sider ved denne rørsla. Magne Rommetveit peker på at den har ført med seg en minskende respekt for det nynorske normalmålet. Han er redd for at nynorsken kan få banesår om dialektekstemistene får overtaket i målrørsla (s. 113).

Flere er inne på nynorskundervisningen i skolen og på side-målstilen. Jan Olav Fretland understreker at lærerne må slutte å lære fra seg nynorsk som om det var et fremmedspråk, og ta utgangspunkt i hvordan elevene deres snakker. De skal vite at nynorsk i dag er et ledig og godt skriftspråk, der de fleste ord og uttrykk fra dialekten hører naturlig heime (s. 126). Her er han inne på et felt av største betydning for nynorskens framtid. *AJ*

Språk og samfunn gjennom tusen år. Red. av Almenningen, Olaf, Roksvold, Thore A., Sandøy, Helge og Vikør, Lars L. Universitetsforlaget 1981. 168 s.

Denne boka, som er et lagarbeid, gir et oversyn over norsk språkhistorie fra de eldste tider fram til i dag. Hovedvekten er lagt på tida etter 1814. Vi har etter hvert fått mange oversynsverk over språkutviklingen i landet vårt. Det som skiller denne boka ut fra de fleste andre verk om dette emnet, er at den i større grad enn tidligere arbeider prøver å vise sammenhengen mellom samfunnsutvikling og språkutvikling. Således blir de fleste kapitlene innledet med et sosialhistorisk oversyn over den perioden det gjelder, før forfatterne går over til den språkhistoriske framstillingen. Det er ellers lagt stor vekt på å gi en grundig og allsidig utgreiing om de språkpolitiske ideologiene og rørslene som vokste fram på 1800- og 1900-tallet. Vogt-komiteen, Norsk språk-nemnd og Norsk språkråd får relativt brei omtale. Også revisjonen av bokmålsnormalen er kommet med. Et pluss for boka er det at den har et tillegg om "Andre språksamfunn i Noreg" og et om "Dei nordiske grannemåla". int

Verket er først og fremst beregnet på de skoleslagene som bygger på den videregående skolen, men det kan også leses med utbytte av andre interesserte. *AJ*

Syn og Segn 1981. 87. årgangen. Det Norske Samlaget, Oslo. 8 nr. 505 s.

I alt seks artiklar av 1981-årgangen bør noterast i årets krønike over litteratur om språkrøkt og språkpolitiske emne. Spørsmål kring prinsipp for normering av ordtilfang i nynorsken er drøfta av *Sigmund Skard* ("Framtida for nynorsken", nr. 2, s. 98–103), *Olav H. Aarrestad* ("Ordlaging på norsk", nr. 31 s. 187–190) og *Lars S. Vikør* ("Purisme eller språkrøkt?", nr. 6, s. 377–379). Utgangspunktet for ordsiftet var ein artikkel av Vikør i nr. 4 1980 av same tidsskriftet der han hevda at motstand mot ordtilfang av dansk og tysk opphav har gjort nynorsken til eit "ufolkeleg" språk – eit forfina kunstspråk for eit fåtal. Skard gir Vikør rett i at krava til god nynorsk har vore merkte av purisme på språkhistorisk grunnlag. Dette meiner han det kan vera god grunn til å gå bort frå. Likevel må ei slik utvikling skje på nynorskens eigne premisser – ei altfor viljug ettergjeving frå den veike partens side ville lett kunna føra til sjølvutsletting i den språkpolitiske situasjonen vi har i Noreg no. Olav H. Aarrestad avviser tanken om å opna nynorsknormalen for meir bokmålstilfang. Det ville etter hans meining vera å leggja all form for språkdoling på hylla. Han viser til at nynorsken i så måte har rike kjelder å ausa av, t. d. når det gjeld ordlaging.

Ivar Eskeland tek oppatt spørsmålet om eit nynorsk normaltalemål ("– Ingen snakker jo nynorsk! Skal me snart få eit nynorsk normaltalemål?", nr. 3, s. 180–186). Eskeland reiser på ny tanken om talemålsnormering i skolen og er "ikkje i tvil om at ei slik rettleiing ville vera eit pluss for vårt kulturliv samla sett". Han stiller seg samstundes negativ til Noregs Mållag, som med sitt dialektprogram "har sett seg andre føremål enn å arbeide fram eit godt nynorsk, i dette tilfellet munnleg nynorsk".

Alf Helleviks artikkel "Trygve Bulls private språkhistorie" (nr. 5, s. 301–311) er ein kommentar og korreks til det språkhistoriske innhaldet i Bulls memoarbok *For å si det som det var*, Oslo 1980 (sjå *Språk i Norden* 1981:104). Artikkelen må sjåast som eit viktig språkhistorisk aktstykk frå ein av dei mest sentrale personane i norsk språkpolitikk og språknormering.

Spørsmål om språkplanlegging eller språkrøkt i høve til språkbruken i det norske oljemiljøet er tekne opp av *Arnlaug Flesland*

Standal ("Oljenorsk – språkleg ingeniørkunst eller medvitslaus etteraping?", nr. 8, s. 458–462). Artikkelforfattaren har gjort ei undersøking av språkbruken i ein prosjektorganisasjon som arbeider med å konstruera ein installasjon til eit av oljefelta i Nordsjøen. I det undersøkte materialet viser det seg at 95 % av all interferens frå engelsk kjem frå allmenne termar i det påverkannde språket – berre 5 % viser seg i meir spesielt fagspråk. Vonleg er dette spørsmål som vil stå sentralt også i språkrådssamanheng i tida frametter. *JRH*

Venås, Kjell: "Nynorsk som einaste riksmål i landet". Om målreising i atom- og data-alderen. Samtiden nr. 1, 1981. 90. årg. s. 55–60.

Tilliks med fleire andre har også Venås teke opp spørsmålet om kva språkpolitisk rolle målrørsla kan spela i dagens samfunn og i framtidssamfunnet. Venås meiner at slagord som "nynorsk einaste riksmål i landet" er langt utanom realitetane i dagens norske språklege røyndom og stiller seg noko undrande til at slikt har vore emne for alvorleg ordskifte i rørsla i ein situasjon der det vore meir trong for salmesong og slagord som "Ver ikkje redd du vesle hop". Han meiner likevel at det organiserte målarbeidet enno har viktige oppgåver å fylla. Desse meiner han kan formulerast både negativt og positivt. Negativt, sett frå nynorsk side, kan målrørsla vera ei støtte "for det bokmålet som svipar mest på nynorsk". Dette bokmålet er komme i ei vanskeleg stilling etter vedtak i Norsk språkråd om "å opne skriftnormalen for former som ein trudde hørde målsoga til". Positivt sett er dei ideale og opprørske aspekt ved målreisingstanken etter forfattarens meining gyldige endå i dag. Reint praktisk har målrørsla ei oppgåve andsynes kvar skolekrins "som gjev opplæring i eit skriftmål som knyter seg til eit heimleg talemål", og andsynes kvar ein elev "som får møte skriftmålet i ei folkeleg og talemålsnær form". *JRH*

Bjørn Vigeland: Dialekter i Norge. Målmerker med språkhistoriske forklaringer. Universitetsforlaget Oslo–Tromsø–Bergen 1981. 207 s.

Denna boka tar først og fremst sikte på undervisninga i norsk-

kurs ved lærarhøgskolar (tidlegare lærarskolar), men er også meint å kunne nyttast ved grunnfagskurs i norsk ved universiteta og distriktshøgskolane.

Vigeland har eit klart pedagogisk siktemål med boka, og disposisjonen har han prøvd å leggja opp med tanke på ein undervisningssituasjon. I første del gir han eit oversyn over inndelinga av dei norske målføra og i andre ei kort innføring i gammalnorsk lyd- og formverk.

Den pedagogiske tanken bak opplegget er god, nemleg at ein først skal presentere hovuddialektane og dei viktigaste særdraga ved kvart dialektområde, så målprøver med arbeidsoppgåver, og deretter ei språkhistorisk forklaring på dei målmerka som er tatt med. Men det har ført til ein god del oppatt-taking og til dels uklar samanheng med den generelle utbreiinga av språklege fenomen. Det pedagogiske siktemålet har dessverre også ført til mye forenkla framstilling av kompliserte forhold.

Bak i boka er det ei samling kart over utbreiing av ein del språklege fenomen. Dei er stort sett korrekte, men ein del nedarva feil frå Hallfrid Christiansens målførekart går igjen. Ein saknar kart over monoftongering, som er forholdsvis utførleg behandla i boka. *AD*

SVERIGE

Av *Claes H. Garlén (CHG)*, *Catharina Grünbaum (CG)* och *Bertil Molde (BM)*

Allén, Sture, Eeg-Olofsson, Mats, Gavare, Rolf & Sjögreen, Christian: Svensk baklängesordbok. Ord ordnade ordslutsvis. Eselte Studium, Stockholm 1981. (8 +) 483 s.

Denna första svenska baklängesordbok innehåller 160 771 uppslagsord, dvs. alla ord i tionde upplagan av SAOL (1973) och i Nusvensk frekvensordbok 2 utom namn, oavslutade uppslagsord (typen *imperial-*), uppslagsord som består av mer än ett ord (typen *i går*), rent utländska ord (i NFO), förkortningar och siffertal. Av hela antalet uppslagsord förekommer 107 189 enbart i SAOL och 22 028 enbart i NFO, medan 31 554 är gemensamma för bägge källorna. I baklängesordboken ingår 138 743 av de 141 644 uppslagsorden i SAOL och 53 582 av de 71 178 i NFO.

BM

Bergman, Gösta: Nya ord med historia. Prisma, Stockholm 1981. 230 s.

Gösta Bergman gav 1966 ut boken *Ord med historia*, ett verk som senare kommit i nya och utvidgade upplagor och vunnit stor och välförtjänt framgång. I *Nya ord med historia* behandlar Gösta Bergman ytterligare ca 400 svenska ord i koncentrerade och välskrivna etymologiska kåserier. Liksom sin föregångare är boken ett populärvetenskapligt verk av hög klass. *BM*

Elert, Claes-Christian: Ljud och ord i svenskan 2. Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in the Humanities 40. Almqvist & Wiksell International, Stockholm 1981. 169 s.

Elert har här samlat elva uppsatser vilka alla i skilda sammanhang publicerats tidigare (under åren 1972–1980; några dock endast på engelska). Uppsatserna berör olika språkvetenskapliga områden: regional variation (bl.a. behandlas diftongering och utbredningen av bakre *r*), prosodi (bl.a. om svenskans tonaccent), prefixavledningar med *be-* och *för-*, pragmatik, könsroller i språk och den svenska språkvetenskapens historia. Boken har

försetts med ett stickordsregister. Den har en 13-sidig sammanfattning på engelska. *CHG*

Hyltenstam, Kenneth (utg.): Främmandespråksundervisning och översättarutbildning. LiberLäromedel, Lund 1981. 109 s.

Denna bok, liksom dess pendang "Språkmöte" (se nedan), har sin upprinnelse i ett ASLA-symposium i Lund 1980 med titeln "Språkundervisning i Sverige". Syftet med symposiet var att belysa de senaste årens kunskaps- och idéutveckling inom områden av betydelse för språkundervisningen. Här behandlas främmandespråksundervisningen i skolan och i lärarutbildningen, i studiecirkel och i intensivkurser samt översättarutbildningen i Sveige. Avsikten är att föra ut idéer som kan verka befruktande på undervisningen och språkutbildningen. *CG*

Hyltenstam, Kenneth (utg.): Språkmöte. Svenska som främmande språk. Hemspråk. Tolkning. LiberLäromedel, Lund 1981. 216 s.

För tre år sedan utkom boken "Svenska i invandrarperspektiv. Kontrastiv analys och språktypologi" med Kenneth Hyltenstam som redaktör. "Språkmöte" behandlar från delvis andra synpunkter ämnet Svenska som främmande språk och dessutom ämnena Hemspråksundervisning och Tolkning. Boken innehåller följande uppsatser:

Kenneth Hyltenstam: Invandrarinriktad språkundervisning och interimspråksforskning.

Åke Viberg: Svenska som främmande språk för vuxna.

Gunnar Tingbjörn: Svenska som främmande språk i ungdomsskolan.

Björn Hammarberg: Utbildning av lärare i svenska som främmande språk.

Kerstin Wassén: Grundutbildning för vuxna invandrare – alfabetisering.

Bengt Sandström: Svenska för utomnordiska zigenare.

Inger Jacobsen: Hemspråksundervisning och utbildning av lärare i hemspråk.

Christopher Stroud: Tolkning, tolkutbildning och lingvistik. CG

Jonsson, Åke och Lindblad, Inga-Britt (red.): Språket i radio och TV. Rapport från ett symposium av tvärvetenskapliga seminariet i masskommunikation vid Umeå universitet torsdagen den 22 maj 1980. Umeå 1981. 48 s.

Denna rapport innehåller föredragen och korta diskussionsreferat från ett symposium i maj 1980. Vid symposiet framträdde etermediefolk, språkmän och en radiorecensent. *BM*

Larsson, Kent (red.): Elevsvenska. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 12. Studentlitteratur, Lund 1981. 157 s.

Syftet med boken är att föra ut en del av resultaten från de senare årens svenska elevspråksforskning. *Carl-Hugo Björnsson* redovisar i uppsatsen "Skrivförmågan förr och nu" en jämförelse mellan dagens elever i årskurs 2, 4 och 6 med motsvarande åldersgrupper i 1940-talets skola. Han finner en markant tillbakagång av färdigheterna i rättstavning och uppsatsskrivning och understryker att torftigheten i dagens elevuppsatser måste mötas med mera tid för skrivträning och mer kreativitetssinriktade övningar.

Tor G. Hultman behandlar könsbetingade skillnader i elevernas språkfärdighet. *Birgitta Garne och Siv Strömqvist* går i uppsatsen "Visst kan flickor få femmor!" in på förebilderna för flickors språkliga utveckling.

Katarina Hallencreutz har gjort en undersökning som pekar på att eleverna i stor utsträckning – tvärt emot vad som ofta förmodas – behärskar skillnaden mellan *de* och *dem*. Att *dom* har en så stark ställning i deras uppsatser skulle snarare bero på att de föredrar talspråksformen, inte att de inte behärskar skriftspråksformerna.

Margareta Westman diskuterar vad övningar i olika textgenrer kan betyda för frigörandet av elevernas skrivförmåga och hon kritiserar den textnormering som skolans vanliga utredande uppsats innebär.

Berit Holmqvist har studerat mönster för språklig interaktion, i det här fallet de regler efter vilka ett samtal mellan en grupp elever utvecklar sig, vad som måste uppnås för att samtalet skall kunna föras vidare m.m. *CG*

Lindblad, Per: Svenskans sje- och tje-ljud i ett allmänfonetiskt perspektiv. Ak. avh. Travaux de l'institut de linguistique de Lund XVI. CWK Gleerup, 1980. 215 s.

Huvuddelen av denna doktorsavhandling upptas av en fonetisk beskrivning av svenskans sje- och tje-ljud. För de olika sje- och tje-ljudsvarianternas fonetiska egenskaper redogörs utförligt och i någon mån berörs även deras geografiska spridning. Tidigare beskrivningar av sje- och tje-ljuden liksom tidigare använda beteckningssätt för dem behandlas. I ett avslutande kapitel ges en fonologisk framställning av sje och tje. Avhandlingen har en sammanfattning på engelska. *CHG*

Lindskog, Bengt I och Zetterberg, Bengt L: Medicinsk terminologi. Lexikon. Nordiska bokhandelns Förlag, Stockholm 1981. 620 s.

En ersättare för Wernstedt – Renanders klassiska men nu föråldrade Medicinsk terminologi, och betydligt mer omfattande. Termerna, som vanligen är grekisk-latinska, förklaras både etymologiskt och med sina svenska motsvarigheter. Till uppslagsorden hör också kortfattade encyklopediska upplysningar; här presenteras t.ex. sjukdomar, sjukdomsorsaker och symtom samt personer inom medicinens historia. Boken inleds med en översikt över den latinska nominalbildningen samt med uppgifter om stavning och uttal. *CG*

Linell, Per och Jennische, Margareta: Barns uttalsutveckling. LiberLäromedel, Lund 1980. 89 s.

Denna bok behandlar uttalsutvecklingen hos svenska barn. För den större delen av arbetet, i vilken den normala uttalsutvecklingen beskrivs, svarar Linell. Jennische står för ett kapitel om avvikande uttalsutveckling. Boken är i första hand avsedd för undervisningen om barnspråk vid universitet och högskolor. Den förutsätter elementära kunskaper i fonetik hos läsaren. *CHG*

Skutnabb-Kangas, Tove: Tvåspråkighet. LiberLäromedel, Lund 1981. 368 s.

I denna bok ges en omfattande behandling av begreppet tvåspråkighet och dess konsekvenser för den enskilde ur en mängd olika synvinklar: språkliga, psykologisk-pedagogiska och sam-

hällspolitiska. Här diskuteras modersmålets betydelse för individens språkutveckling, definitioner av och aspekter på begreppet tvåspråkighet och metoder för mätning av tvåspråkighet, tvåspråkighetens inverkan på kognitiv utveckling och skolframgång, begreppet "dubbel halvspråkighet", tvåspråkighet hemma och i samhället, invandrarpolitik ur språklig-kulturell synvinkel i olika länder. Framställningen är delvis – och avsiktligt – rätt subjektiv.

Boken sägs vara avsedd som "grundbok för alla som arbetar med eller är intresserade av tvåspråkighet i allmänhet och minoritetsbarn i synnerhet". Mindre vana läsare kan dock förmodligen bromsa upp inför bokens oerhörda innehållsrikedom och inför det bitvis rätt fackbetonade språket (som å andra sidan blandas med avsnitt av personlig, direkt och åskådlig stil). Värdefull är den 44 sidor långa bibliografin över litteratur i ämnet.
CG

Ståhle, Carl Ivar: Stockholmsnamn och Stockholmspråk. Norstedts, Stockholm 1981. 190 s.

I denna posthumt utgivna volym har samlats 11 uppsatser av Carl Ivar Ståhle om Stockholmspråket och om ortnamn i Stockholmstrakten. (9 av dem har publicerats tidigare.) Bland titlarna kan nämnas "En undersökning av Stockholmspråk", "Mötet uppnås på sundag", "Stockholmspråket och finlandssvenskan", "Om 'pigspråk' i 1800-talets Stockholm", "Kungsan, Fiskis och Stegan", "Verbbojningsfrekvenser i stockholmskt berättarspråk". CG

Svedner, Per Olov: Svenska med innehåll. Metodik för högstadiet och gymnasieskolan. Natur och kultur, Stockholm 1981.

Grundsynen i denna metodikhandledning är att innehållet är det primära i den svenska som studeras och produceras av eleverna och att det är från innehållets syfte och funktion som färdighetsträningen måste utgå för att bli meningsfull.

Boken innehåller både teoretiska diskussioner och konkreta förslag till uppläggning av undervisningen. Förslagen rör i stor utsträckning sådana traditionella moment och sådant traditionellt stoff som delvis fört en osäker tillvaro i 1970-talets av olika pedagogiska ideologier präglade undervisning. Läs- och skrivträ-

ning, grammatisk analys, språkhistoriska spekter, stiliakttagelser, grannspråksundervisning m.m. finns på plats, men i funktionella sammanhang och i en form som går ut på att stimulera elevernas språkutveckling, skapande verksamhet och intresse att gå vidare. CG

Svenskans beskrivning 12. Förhandlingar vid Sammankomst för att dryfta frågor rörande svenskans beskrivning 12, Umeå 1980. Utg. av Sigurd Fries och Claes-Christian Elert. Acta Universitatis Umensis 37. Universitetet i Umeå 1981. 254 s.

Volymen innehåller följande 20 uppsatser:

Mirja Saari: Finlandssvenskan i funktionellt perspektiv.

Ingegerd Nyström: Finlandssvenska eller rikssvenska för finskspråkiga studerande?

Eva Wigforss: Invandrarbarns språkliga situation i Sverige.

Christer Platzack: Projektet "en svensk referensgrammatik".

Sven Platzack: En kontextgrammatisk beskrivning av svenskan.

Gösta Bruce: Om prosodisk koppling i svenska.

Benny Brodda: De grundläggande principerna för svensk avstavning.

Sven-Göran Malmgren: Att definiera adjektiv.

Matti Rahkonen: Tre typer av rumsadverbial i svenskan.

Åke Viberg: Kognitiva predikat i svenskan. En inledande analys.

Jan Svensson: Hävdade propositioner som segmenteringsenhet vid textanalys.

Britt-Louise Gunnarsson: En pragmatisk textanalys.

Bo Ralph: Hur mycket fackspråk är fackspråk?

Per Linell: Svenska anakoluter.

Ingegerd Nyström och Mirja Saari: Presentation av projektet äldre nysvensk syntax.

Leif Nyholm: Vårdat talspråk – variationsmönster i Helsingfors.

Lars-Gunnar Andersson: Killar och tjejer, farser och morser – om sociolingvistik på innehållsplanet.

Kerstin Nordin: Manligt och kvinnligt i talat offentligt språk.

Birgitta Hene: En presentation av projektet Populära böcker för flickor och pojkar. en jämförande språklig analys.

Eva Aniansson: Skolelevers känslighet för regionala språkskillnader. CG

Svensson, Jan: Etermediernas nyhetsspråk 2. Studier över innehåll och informationsstruktur. Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie C, nr 11. Lund 1981. 245 s.

Denna doktorsavhandling är en undersökning av vilka slags innehåll som förmedlas i radions och televisionens nyhetsprogram och hur innehållet organiseras och presenteras. Författaren kommer till slutsatsen att etermediernas nyhetsspråk är "korrekt, välplanerat och informationstätt". Undersökningen har gjorts med ledning av både utskrivna manuskript och bandinspelningar. Det hade varit värdefullt om författaren i större utsträckning hade diskuterat nyhetsspråkets struktur som *talspråk* (frasering, tempo o.d.). *BM*

Svensson, Lars: Ett fall av språkvård under 1600-talet. Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie A, nr 33. Lund 1981. 166 s.

I denna doktorsavhandling skildras hur vokalen *a* i ändelser (t.ex. i *kalla, kallade, domare*), efter att under senmedeltiden och början av nya tiden i svenskt kanslispråk ha ersatts med *e*, i början av 1600-talet genomförs på nytt. Författarens tes är att *a* återinfördes genom någon form för ortografisk instruktion för det kungliga kansliet, troligen 1612. Ändringen skulle bl.a. bero på att *e*-vokalismen ansetts främmande (dansk). Författarens tes är väl underbyggd, och den antagna "reformen" skulle kunna anses som det äldsta exemplet på officiell språkvård i Sverige. *BM*

Widmark, Gun (red.): Talspråksstudier. Insamling och analys. Studentlitteratur, Lund 1981. 197 s.

I denna volym behandlas problem och metoder vid insamling och behandling av talet språk. Följande uppsatser ingår:

Kent Larsson: Om arrangerade talspråkssituationer.

Mats Thelander: Telefoninspelning som metod för språksociologisk datainsamling.

Mats Thelander och Karin Forsberg: Metodresonemang kring en dialektologisk fallstudie.

Olle Hamnermo: Eskilstunadiftongeringens variation.

Richard Molin: Bildspråk i utbyggd och begränsad kod.

Forest Andrist och Bengt Franzén: Berättelseanalys. Ett försök

att förklara Labov & Waletzky's modell för berättelseanalys.

Boken avslutas med en sammanfattning på engelska och en lista över litteratur inom området. CG

Thorell, Olof: Svensk ordbildningslära. Esselte Studium, Stockholm 1981. 180 s.

Boken är den största nu existerande översikten över nutida svensk ordbildning. Den är i första hand avsedd som lärobok i universitetsundervisningen i svenska, men den torde också kunna användas av en språkintresserad allmänhet.

Uppläggningsen är synkronisk med kompletterande, ytterst kortfattade historiska avsnitt. Boken innehåller förutom själva ordbildningsdelen ett avsnitt med förklaringar av termer och begrepp, litteraturanvisningar samt sak- och morfemregister. CG

Tröskelnivå. Förslag till innehåll och metod i den grundläggande utbildningen i svenska för vuxna invandrare. Skolöverstyrelsen, Stockholm 1981. 360 s.

Med en språklig tröskelnivå för invandrare menas den lägsta graden av kompetens en invandrare behöver ha i det målspråk han är i färd med att lära sig. Begreppet tröskelnivå (eng. Threshold level) har använts inom Europarådets projekt Modern Languages där man har definierat ett antal "trösklar" för kompetens i olika språk. I Sverige har Skolöverstyrelsen sedan 1978 bedrivit ett projekt "Tröskelnivå i svenska för invandrare", vars resultat nu presenteras i bokform.

I inledningen av *Karin Henriksson* och *Inger Lindberg* redogörs för bl.a. den teoretiska och allmänna bakgrunden till projektet. *Kenneth Hyltenstam* bidrar med Tröskelnivån i ett språkinlärnings- och undervisningsperspektiv, vari han bl.a. motiverar varför språkundervisningen bör ha en funktionell – begreppsmässig utgångspunkt. Vidare tar Hyltenstam upp två hypoteser om andraspråksinläring. *Börje Viberg* ger i *Metodiska principer* och förslag till tillämpningar synpunkter på hur undervisningen skall planeras och genomföras. Grundläggande för tröskelnivåmodellen är att innehållet i undervisningen måste kopplas till elevernas behov. I *Bengt Sandströms* *Språkfunktioner* och allmänna begrepp inventeras de primära uttrycksbehov en invand-

rare i Sverige kan tänkas ha. Den sista uppsatsen, Grammatik, av *Inger Lindberg* och *Margareta Vogel*, ger en framställning av hur svenskans syntaktiska och morfologiska struktur används för att ge form åt de primära uttrycksbehoven. *CHG*

Werner, Otmar: Nochmals schwedisch *dom*. I: Arkiv för Nordisk filologi 96 (1981).

Werner behandlar formen *dom* ur språk- och ljudhistorisk-, språkligt-ekonomisk och strukturell synvinkel och drar slutsatsen att formens framväxt och starka ställning i talad svenska beror på dess överlägsna funktionella förutsättningar.

Mot svenska språkvårdarens restriktiva hållning till *dom* i skriftspråk ställer han sin egen uppfattning att språkbrukarna, som omedvetet verkar för språkförändringar, skulle överblicka de strukturella sammanhangen och dra konsekvenserna därav bättre än de medvetna språkvårdarna. (Han förbiser dock härvid att motståndet mot *dom* i skrift också delas av talrika "vanliga" språkbrukare.) *CG*

Westman, Margareta: *Text och textanalys ur språkvetenskapligt perspektiv*. Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet, MINS, nr 9. 1981. 148 s.

Syftet med denna skrift är att diskutera olika slag av språkvetenskaplig textanalys. Författaren visar genom undersökningar och jämförelser av andra språkmäns analyser av vissa bestämda texter ur vilka olika synvinklar textanalys kan bedrivas, nämligen *stilistisk*, "studiet av språkformens särdrag och särdragens funktion i en enskild text", *lingvistisk*, som utreder förhållandet mellan språkligt uttryck och språkligt innehåll, *pragmatisk*, som avser textens syfte och dess språk, samt *filologisk*, som söker klarlägga både den språkliga formen, innehållet och syftet. I det sista fallet jämförs olika tolkningar och utredningar av texten på runstenen i Rök. Författaren lämnar här också ett eget förslag till läsning av lönnrunepartiet. *CG*

